

Лекція №9. Архітектура доби Відродження в Україні

План

- 1. Галицький ренесанс*
- 2. Скульптура та пластика*

Український культурно-національний рух іде як би хвилею з українського Заходу на Схід. Спочатку стає до праці й боротьби українське міщанство Перемишля, потім іде український Львів, а далі — Луцьк і нарешті Київ як духовна столиця України, оперта вже на сили не тільки свого міщанства й духовенства, але й козаччини.

В будівництві зникає сувора, змагаюча до неба готика й повертаються погідні форми античного, греко-римського будівництва, з його гармонією просторових мас і орнаментикою. В житті, літературі й образотворчості центром стає людина, повна своєї фізичної краси й сили та духовного здоров'я. Цей напрям названо Відродженням, або Ренесансом, а випадок хотів, щоб його поява в нас зійшлася з нашим культурно-національним і політичним відродженням.

Епоха Ренесансу помітно вплинула на архітектуру й образотворче мистецтво, які розвивалися у контексті європейських архітектурних традицій і зазнали вагомого впливу ідей християнства. Архітектурні пам'ятки України цієї доби можна поділити на три групи: оборонні споруди, споруди-замки; церковне будівництво.

Стиль італійського Ренесансу прийшов в Україну розмірно скоро, й то трьома дорогами. Найраніша вела через Польщу та Закарпаття. Вже в 1510 р. польський король Жигмонт I закликає до Кракова форентійського архітектора

Франческа делля Лоре, а відтак Береччія, творця величавої «Жигмонтівської» каплиці на Вавелі. З Кракова ренесансова «мода» поширилася на схід. Другий посередній шлях ішов з півдня, через Словаччину й Закарпатську Русь.

Ратуша в Бардієві в Пряшівщині, почата в готичному, а закінчена в 1511 р. в ренесансовому стилі, була чи не першою на українських землях будівлею з ознаками нового стилю.

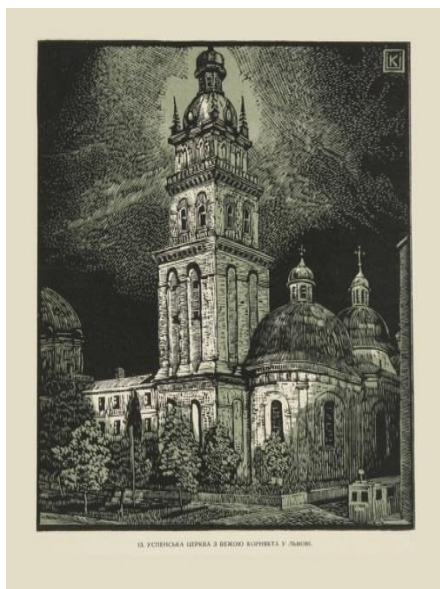
Та був ще третій шлях — безпосередній, що його промостила пожежа, жертвою якої впав у 1527 р. Львів. Відбудова міста дала можливість праці цілій низці архітекторів і каменярів, а що тоді славилися як найкращі італійські майстри, то й не диво, що їм припала почесна роль започаткувати життя нового стилю в столиці Галицької волості.

Та не тільки Львів потребував будівничих. Розвиток торгівлі й добробуту в XVI в. уможлилював розбудову й поменших осередків. Архітектори-італійці, переважно уродженці Тесинського кантона Швейцарії, Ломбардії, Феррари, Болон'ї й Рима, напливають в Україну цілими гуртами, вступають у місцеві цехи і приймають не тільки місцеві «пришинки», а й питоменності місцевої культури.

Італізуючи обличчя галицького будівництва, вони в не меншій мірі українізуються — формально й фактично. Невтаємниченому важко погодитись із фактом, що всі ті Прихильні, Щасливі, Нескори, Красовські й Капіноси, побіч

своїх суто сарматських прізвищ, — ніякі не українці з уродження, а родовиті, хоча в основному акліматизовані італійці. Українськими були їхні цехові прозвища, але українським ставало й саме мистецтво тих синів Італії.

Одним із перших італійців, що започаткували життя нового стилю на українських землях, був Петро Італієць із Лугано, ім'я якого з титулом «королівського архітектора» зустрічаємо в міських актах Львова вже в 1543 р. Він-то й був виконавцем закінченої в 1559 р. Братської церкви Успіння у Львові. Була це будівля на типовому українському тридільному заложенні з трьома банями, причому ренесансова аттика, портал і викрої вікон надавали їй рис нового стилю. Два відпорники, що підпирали фасад, — це, мабуть, залишки прийомів будівельної техніки з доби готицизму. Нутро церкви було поліхромоване, а згори вона була викладена полив'яною цеглою. На жаль, ця перша ренесансова церква Успіння у Львові до нас не збереглася. Вона погоріла вщент у 1576 році.

Корнятківська вежа і Трисвятительська каплиця

Другим з черги італійцем, що попрацював над будівлями українського Львова, був уродженець Тесинського кантона Швейцарії — Петро Красовський, який прийняв львівське міське право в 1567 р. З його прізвищем, утвореним від

красівських каменеломів, пов'язані дві найкращі будівлі ренесансового Львова — Корняктівська вежа і Трисвятительська каплиця при Успенській церкві.

Вже в 1564 р. успенські братчики почали будову дзвіниці при первісній церкві Успіння. Більшість коштів (3 500 злотих) дав на будову львівський патрицій Давид-Фома Русин. За чотири роки її довів уже до третього поверху будівничий Фелікс Трубач, але не вдоволив своєю роботою замовників, які доручили закінчення будови Красовському. Переміна на становищі будівничого була конечна, але прийшла запізно. Вже в 1569 р. на викінченій дзвіниці був завішений дзвін «Олександр», але на другий рік вежа завалилася.

Черговий львівський патрицій — Костянтин Корнякт — дав кошти на нову дзвіницю, збудовану в 1572 — 1578 рр. Будував Корняктівську вежу Петро з Барбони, що походив із Падуанської округи Венеціанської республіки, а на львівському ґрунті з'явився в 60-х роках XVI в. На спілку з Павлом Римлянином він будував аркадне підсіння вірменського собору та фонтан Фоми-Альберта на львівському Ринку.

Помер у Львові в 1588 р. у власному домі при Краківській вулиці, залишаючи по собі, крім двох найкращих будівель ренесансового Львова (вежі

й палати Корнякта на Ринку), двох учнів — згаданого вже Павла Римлянина та Амброзія Прихильного.

Корняктівська вежа, що її мистецтвознавці визнали за найкращу із дзвіниць Північно-Східної Європи, не збереглася до нас у первісному вигляді. Спочатку вона мала тільки три поверхи й тому була сильна та присадиста. Корняктівська вежа, зложена на квадраті (516 м²), здіймається включно з хрестом до висоти 65,52 м й поділена на чотири нерівні кондигнації.

Петрові з Барбони приписують і другий архітвір львівського ренесансу, що ним є Корняктівська палата на Ринку. Вона була закінчена в 1590 р. та, перейшовши з рук Корняктів у власність короля Собеського, зискала барокову надбудову з аттикою, прикрашеною сімома постатями лицарів і акротеріями у формі пов'язаних дельфінів. Характеристикою є її дуже вміло розчленований і смачно декорований фасад. Фон фасаду орнаментовано гладженою рустикою, типовою для будівель зрілого Ренесансу.

Пишний портал, обрамований корінфськими колонами на високих постаментах і подвійним архітравом, оживлений характеристичними для Львова левиними й козацькими («сарматськими») маскаронами, голівками серафимів та цвіт'яними гірляндами.

Над поземеллям на всю широчінь простягся балкон на кам'яних консолях, який доволі зручно відмежовує масивний партер від оживлених вікнами горішніх поверхів. Прямокутні вікна обрамовані різко профільованими лиштвами й перекриті трикутними причілками, опертими на корінфські консолі.

Висока, теж рустикована, аттика, розбита сімома каріатидами на шість полів, перекрита іонічним архітравом і закінчена різьбленою діадемою людських постатей і дельфінів, у своїй скульптурній декорації є щонайменше пізнішого походження, барокового стилю.

Палац Шенборнів (м. Чинадієво)

П'ятикутний палац графів Шенборнів збудовано 1890 р. в урочищі Берегвар (поселення "на берегах", у горах) у дусі романтизму з елементами англійської архітектури, за астрономічним принципом: 365 вікон (як днів у році), плюс одне замуроване (на випадок високосного року), 52 кімнати (тижні), 12 входів (місяці), а також 4 вежі (пори року). На вежі встановлено дзвін, який б'є щогодини, а також куранти і флюгери на шпилях

*Колишній францисканський монастир 15 ст. Нині церква Преображення,
м. Городок, Львівська обл.*

Сакральна споруда у Городку-Ягеллонському, яка була заснована у XV ст., за часів польського короля Владислава Ягайла. Монастир був розташований над озером поряд з площею Ринок неподалік від королівського замку. Вхід у монастир розташовувався зі сторони млина, розташованого разом з тартаком. Під костелом була створена крипта для захоронення знаті та духовенства.

До храму був прибудований одноповерховий будинок монастиря, прямокутної форми з внутрішнім закритим двориком. Частково збереглися

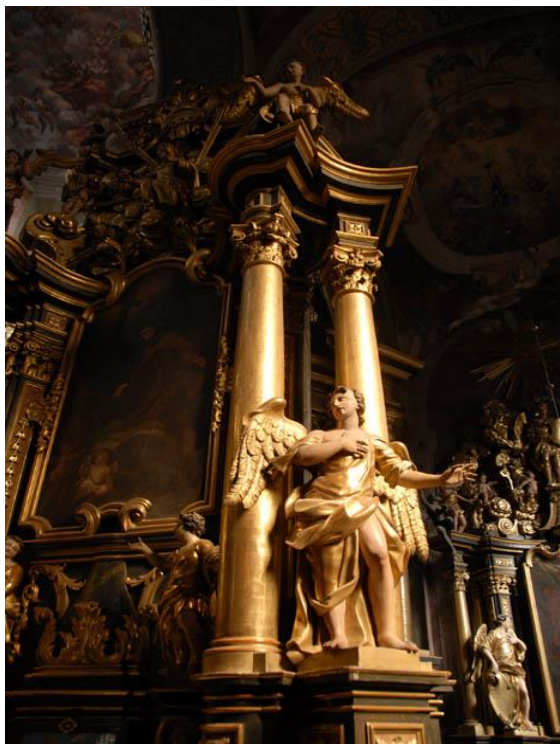
таємні підземні ходи, які з'єднували монастир із королівським замком і Фарним костелом міста.

Францисканський монастир тривалий час перебував у складному фінансовому положенні, оскільки влада повноцінно не забезпечувала його всім необхідним. У 1431 році Владислав Ягайло надав два лани ґрунту від границі пасовиська і до передмістя Черлянського. Таким чином, утворився фільварок, на якому велося господарство. За легендами, у стінах Францисканського монастиря, за заповітом, поховане серце серце короля Владислава Ягайла

Костел і монастир бернардинів (Львів). Бічний, південний фасад в стилі Відродження.

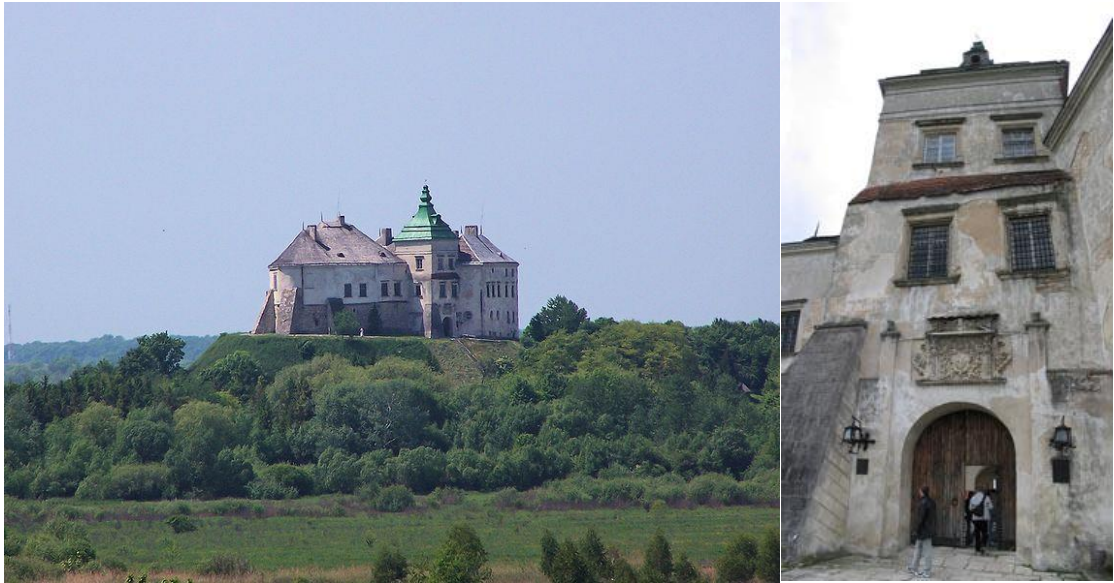
Бернардинський монастир (греко-католицька церква Святого Андрія Первозванного) – пам'ятка ренесансу, маньєризму і бароко 1600-1630 років – цілісний середньовічний монастирський комплекс з фортифікаційними укріпленнями.

Монастир бернардинів (це польський варіант ордену францисканців) збудовано за міськими мурами, тому тут міцні і високі фортечні укріплення, які добре збереглися з північного і східного боку. Історія монастиря сягає середині XV століття, утім власне цю пам'ятку збудували на початку XVII століття. Це була епоха надзвичайно швидкої зміни архітектурних стилів. Найславетніший будівничий Львова італієць Павло Римлянин 1600 року розпочав будівництво костелу у стилі звичного для нього ренесансу, але майстер, не завершивши справи, помер 1618 року.

Польському королеві Сигізмунду, який прибув на оглядини будівництва, первісний задум здався надто скромним. Тож вже учень і наступник Римлянина, швейцарець Амброзій Прихильний, будував споруду так, що захоплювало дух. Розкішний маньєристичний скульптурний декор, який проте не порушує мистецького почуття міри, є найціннішим спадком цієї пам'ятки: більше двадцятьох довершених скульптур становлять живу галерею колоритних постатей XVII століття. Вроцлавський архітектор Андрій Бемер завершив ансамбль монастиря бароковою вежею і оздобленням фасаду. Інтер'єр храму прикрашають численні різьблені вівтарі XVIII століття, стіни вкриті

оригінальним фресковим розписом того ж періоду.

Олеский замок, м. Львів

Олеский замок в плані має овальну форму і розташований на природному пагорбі заввишки близько 50 метрів. Замок пройшов три періоди будівництва:

- 1) кінець XIII - почало XIV віків, створення кріпосної стіни;
- 2) XV - почало XVI віків, будівництво усередині стін двоповерхової споруди;
- 3) кінець XVI - почало XVII віків, розширення замкових приміщень.

За старих часів першу лінію оборони представляв частокіл, другу лінію - земляний вал з частоколом і ровом, третю лінію - сам замок з потужною

надбрамною вежею. На початку XVII століття замок набув вигляду житлової споруди з рисами стилю італійського ренесансу.

У 1892 році стіни східної сторони замку були укріплені контрфорсами. Деякі реставраційні роботи проводилися в 1930-х роках. У 1961 році відбудову споруди почали Львівські реставраційні майстерні. Замку повертався вид, який він мав в XVII столітті, а більше ранні інтер'єри нижнього поверху відтворювалися відповідно до часу їх створення.

З'явившись у першій половині XVI в. у Львові, італійські архітектори розходяться звідтіля по Галичині (Старе Село, Жовква, Перемишль, Ярослав, Глибока, Старий Самбір, Поморяни, Бережани, Тернопіль, Єзупіль, Язловець), Волині (Луцьк, Володимир, Острог) і нарешті просякають на Подніпров'я. Працюють для всіх місцевих «націй» та віроісповідань, але коли в католицьких будівлях обмежуються механічним пересаджуванням стильових форм італійського Ренесансу на сирий ґрунт, то в зустрічі з українськими замовниками модифікують свою творчість згідно з особливими вимогами їхнього культу й образотворчої традиції. З того погляду термін «український Ренесанс» має повне право на громадянство в історії культури нашого краю.

Французький ренесанс

Пізній ренесанс

Венеціанський ренесанс

Флорентійський ренесанс

Прихід Ренесансу мав також велике значення для розвитку українського зодчества. Архітектура, що була вершиною мистецьких досягнень у західній та східній Європі, отримали високу оцінку в Україні поєднавшись тут з місцевим мистецтвом.